

א. נחלקו הראשונים האם לפי רבי יוחנן שחצי שיעור אסור מהתורה, חלה שבועה על חצי שיעור של דבר איסור אם לא; לדעת בה"ג ורמב"ן (בשבועות כב) אינה חלה. ולדעת הרמב"ם הר"ן והתוס' ועוד – חלה.

ב. לדברי רבי עקיבא דלא כחכמים, גם הנשבע שלא יאכל סתם ולא פירש 'חצי שיעור' – אסור עצמו בכל שהו. ואם אכל פחות מכשיעור – לוקה משום שבועה. אבל אם אכל כשיעור – אינו לוקה משום שבועה שכבר מושבע ועומד על זה מהר סיני (עפ"י רש"י). ויש אומרים אפילו אכל מעט מעט, ולא רק כזית בבת אחת (ערש"ש; שו"ת רעק"א עו קנד; אמרי ברוך יו"ד רלח. ואין הדבר ברור – ע' שפת אמת; חזו"א שבועות לדף כד; אילת השחר שבועות כג. וצ"ע).

ממסקנת הסוגיא יש לשמוע שהשבועה חלה על איסור דרבנן כשם שהיא חלה על חצי שיעור לריש לקיש – הואיל ומהתורה מותר הדבר (וכן הוכיחו הרמב"ם בתשובה קכ והרשב"א ח"א תריד והרשב"ץ ח"ב קסג רסא ועוד. וע' בשו"ת מהרלב"ח קג דף נג).

וכתבו כמה ראשונים שהנשבע לעבור על איסורים דרבנן, אף על פי שהשבועה חלה, אסור לו לעבור על דברי חכמים מפני שהעמידו דבריהם.

ד. מבואר בגמרא שאין לשנות 'אסור' במקום שהעובר חייב בעונש, שאז יש לשנות 'חייב'. אך פעמים (כן אמרו ב'אבעית אימא' והוכיחו) שנה התנא לשון זו משום שהוא כולל בדבריו דברים שאין עליהם חיוב. (ע' תוס' זבחים קטז: ד"ה אסור).

דף עד

קלא. האוכל חלב הכוי – מה דינו?

דרשו בברייתא לאסור חלב הכוי (כל חלב). ופירשו בגמרא כמאן דאמר כוי בריה בפני עצמו היא ואינו לא חיה ולא בהמה (עתוס'), אבל אם כוי ספק חיה ספק בהמה, אין הכתוב צריך לרבות הספק שהרי כלפי שמיא גליא. (ולמאן דאמר ספק, צריך לומר אסמכתא בעלמא היא).

דף עו

קלב. א. מנין ששתיה בכלל אכילה?

ב. מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים?

ג. מהו 'תירוש'?

א. הסיקו ללמוד ששתיה בכלל אכילה מהכתוב ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך בבקר ובעצאן וביין ובשכר – ה'שכר' הוא יין המשכר, גזרה שוה משכר האמור בנזיר, ואמר הכתוב ואכלת שם לפני ה'א. [ומגוף הכתוב 'יין' ו'תירוש' אין הכרה, כי אפשר שאוכלו בתוך מאכל, כגון אניגרון].
בספר מנחת שלמה (כא) פסק [דלא כמובא מהגר"ש קלוגר], שהכלל 'שתיה בכלל אכילה' אמור גם בממחה את האוכל ושותהו שחייב, ולא רק במשקה.

ב. שנינו: מנין לסיכה שהיא כשתיה ביום הכפורים – אף על פי שאין ראייה לדבר, זכר לדבר – ותבא כמים בקרבן וכשמן בעצמותיו.

לשיטת רבנו תם, הסיכה אינה כשתיה מהתורה אלא מדרבנן. ואף זה לא מציינו אלא ביוהכ"פ ובתרומה אבל לא בשאר איסורי אכילה, הלכך מותר לטווח בחלב (וכ"כ שאר ראשונים כאן; סמ"ג עשין סה. וכן משמע ברמ"א (שכו, י) להתיר לטווח בחלב. וע' בנקודות הכסף (יו"ד סוס"י קיז) שהביא מכ"י הרמ"א שראה שיש מחמירים בדבר ונכון הוא).

ויש סוברים שסיכה מדאורייתא עכ"פ לענין תרומה (ועתוס' ותו"י בתירוץ אחד; פרי חדש או"ח תרי"א; כפות תמרים; מנחת חינוך רעט, ז והעמק שאלה קסו – בדעת הרמב"ם. וע"ע אגרות משה יו"ד ח"א רט ואו"ח ח"ג סב; קובץ ענינים פסחים לב).

ויש סוברים סיכה כשתיה מדרבנן, לא רק ביוהכ"פ ובתרומה אלא אף בשאר איסורים. ואולם במקום צער התיירו כשם שהתירו לטווח ביוהכ"פ למי שיש לו חטטים בראשו (וכן נקט הגר"א או"ח שכו, י). וכתב בבאור הלכה שמנהג רוב העולם להקל בדבר, לרחוץ בבורית שלנו העשויה מחלב. ואם מצוי להשיג בורית שלא נעשתה מחלב – בודאי נכון לחוש לדעת המחמירים. [בספר חדושים ובאורים כתב להסתפק בסבון שלנו, האם נחשב כסיכה אם לא מפני שאינו על תכונת השמן שסיכתו מיועדת להיבלע בבשר].

דבר שאינו ראוי לאכילת אדם אלא לסיכה בלבד; לדעת האוסרים בכל האיסורים, הוא הדין בזה. אכן אם אינו ראוי לסיכה, אולי גם אם מורחו על בשרו אינה נחשבת סיכה ולא שייך בזה סברת 'אחשביה'. וצ"ע (מהגר"א נבנצל שליט"א). ויש סוברים שכל שאינו ראוי לאכילה, אין איסור לטווח בו, מפני שאין מחשיבו בכך להיות אוכל ומשקה (עפ"י מכתב הגר"נ גולדברג שליט"א, מנ"א תש"ס). ובהו"א (דמאי ד, יג) נראה שמסתפק בדבר [לפי ההנחה שסיכה כשתיה מדרבנן], האם אסרו סיכה בדבר שאינו ראוי לאכילה.

ג. 'תירוש' בלשון מקרא הוא יין (זנות ויין ותירוש יקח לב). ואולם בלשון בני אדם אינו יין אלא מיני מתיקה (– פירות חדשים, כגון ענבים ותפוחים), ולכן הנודר מן התירוש אסור בכל מיני מתיקה ומותר ביין, שבנדרים הלך אחר לשון בני אדם.

א. יש לדייק מדברי רש"י שייך חדש שלא עברו עליו ארבעים יום, נקרא בלשון בני אדם 'תירוש', והנודר אסור בו. ולפירוש הר"ד זהו 'תירוש' דקרא – יין חדש, ולא שאר מיני מתיקה (וע' גם מהרש"א).

ב. כתבו הפוסקים שכיום לשון בני אדם נשתנתה ואין קורין תירוש למיני מתיקה אלא ליין, ולכך הנודר מן התירוש אסור ביין ומותר במיני מתיקה (עפ"י יו"ד ריז, טז. ועתה צ"ע).

דף עז

קלג. א. איזו רחיצה וסיכה אסורה ביום הכפורים ואיזו מותרת?
ב. ההולך לדרכו – האם מותר לו לעבור במים ביוהכ"פ?

א. אסור לרחוץ ולטווח מקצת גופו ככל גופו. ואם היה מלוכלך בטיט ובצואה (וכן לפלוגת שבעין, למי שרגיל להסירו במים. רי"צ גאות, מובא בר"ן וברא"ש. וכן הובא בשו"ע (תקנ"ד, יא) לענין תשעה באב. וכן נקטו הב"ח ושאר פוסקים גם לענין יוהכ"פ) – רוחץ כדרכו ואינו חושש. וכן אם היה חולה או שהיו לו חטטים בראשו – סך כדרכו ואינו חושש.